

НА ШЛЯХУ ДА ВЯЛІКАЙ ПЕРАМОГІ

Калі мы ўспамінаем бітвы, якія папярэднічалі Вялікай Перамозе над германскім нацызмам, то ў першую чаргу нагадваем Сталінградскую і Курскую бітвы і аперацыю “Баграціён” – кодавую назву стратэгічнай наступальнай аперацыі Чырвонай Арміі па вызваленні Беларусі ад нямецкіх захопнікаў у час Вялікай Айчыннай вайны.

Менавіта тут былі разгромлены адборныя сілы вермахта, якія ўваходзілі ў групу армій “Цэнтр”. Акрамя войск чатырох франтоў Чырвонай Арміі, актыўны ўдзел у аперацыі “Баграціён” прынялі беларускія партызаны. Менавіта гэтай праблеме прысвечан зборнік “Партызаны в операции “Багратион”: документы и материалы”, выдадзены Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі напярэдадні 70- годдзя вызвалення Беларусі ад нямецкіх акупантаў. Прэзентацыя гэтай кнігі адбылася 1 ліпеня 2014 года ў канферэнц-зале Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь.

Дапытлівы чытач чытач можа спытаць:

“У апошні час гэта тэма даволі асветлена, у тым ліку і на дакументальнай аснове. Чым выклікана выданне новага зборніка дакументаў і матэрыялаў? Што ў ім новага?”

Вось што адзначае аўтар “Прадмовы” да зборніка доктар гістарычных навук, прафесар А.М.Літвін:

“Для объективного и всестороннего осмысления событий Великой Отечественной войны, которые, к сожалению, ещё не получили достаточного освещения в историографии, огромное значение имеет введение в научный оборот новых архивных документальных материалов (апошні зборнік дакументаў і матэрыялаў па партызанскаму руху на Беларусі ў 1941-1944 гадах выйшаў у свет 32 года назад – у 1982 годзе –Э.І.). Это позволяет не только лучше почувствовать дух того времени, но и глубже и полнее представить события тех дней.

Поэтому публикация новых, ранее недоступных архивных документов с особым интересом воспринимается как научной, так и широкой общественностью. Несомненно, что такая же участь ждёт и подготовленный работниками Национального архива Республики Беларусь сборник документов и материалов «Партызаны в операции «Багратион». В него включены документы из фондов архива, свидетельствующие о подготовке белорусскими партизанами третьего этапа «рельсовой войны», о боевом взаимодействии белорусских партизан с частями Красной Армии в процессе подготовки и проведения операции «Багратион», о разведывательной деятельности партизан в интересах Красной Армии, а также о помощи белорусским партизанам со стороны Большой земли».

А цяпер паспрабуем адказаць на пытанне аб навізне рэцэнзуемага зборніка.

Па-першае, у зборнік уключаны 200 дакументаў з 7 фондаў Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь. З іх толькі 5 дакументаў у той ці іншай ступені вядомы даследчыкам.

Па-другое, навізна і галоўная каштоўнасць зборніка састаіць у публікацыі аператыўнай дакументацыі - шыфртэлеграм Беларускага штаба партызанскага руху, яго аператыўных груп на франтах і камандавання партызанскіх злучэнняў і фарміраванняў. Менавіта гэтыя дакументы

дазваляюць практычна па дням і гадзінам прасачыць усе нюансы аператыўнага кіраўніцтва дзеяннямі партызанскіх фарміраванняў, усебакова прадставіць маштабы баявога ўзаемадзеяння партызан Беларусі з часцямі Чырвонай арміі ў перыяд падрыхтоўкі і правядзення Беларускай наступальнай аперацыі.

Па-трэцяе, у новай кнізе змешчаны канчатковыя справаздачы партызанскіх фарміраванняў, БШПД і яго аператыўных груп на франтах, якія ў канцэнтраваным выглядзе значна дапаўняюць і пашыраюць аналіз і высновы вучоных-гісторыкаў і дапытлівых чытачоў аб канкрэтным укладзе беларускіх партызан у вызваленне тэрыторыі Беларусі ў чэрвені-ліпені 1944 года.

Па-чацвертае, зборнік праілюстраван фатаграфіямі і копіямі архіўных дакументаў, якія захоўваюцца ў Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь, Беларускім дзяржаўным архіве кінофотафона дакументаў. Частка іх друкуецца ўпершыню.

У чым каштоўнасць публікуемых дакументаў і матэрыялаў?

Яны перакаўча сведчаць аб тым, што галоўная мэта, якая была пастаўлена перад партызанамі Беларусі – “аказваць усялякую падтрымку Чырвонай Арміі, якая змагаецца на фронце”, была выканана. На самой справе, у цэлым партызанскія сілы былі выкарыстаны на стратэгічным, аператыўным і тактычных узроўнях, пры планаванні і ажыццяўленні шырокамаштабных, аб’яднаных адзінай задумай аперацый з прыцягненнем буйных партызанскіх сіл у маштабах раёна, вобласці, рэспублікі.

З дакументаў, змешчаных у зборніку, трэба адзначыць дырэктыву Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі за месяц ад пачатку аперацыі “Баграціён”- ад 23 мая 1944 года пад грыфам “Зусім сакрэтна” падпольным абкамам і райкамам КП(б)Б, камандаванню партызанскіх фарміраванняў аб задачах партызан у сувязі з прыбліжэннем вызвалення Беларусі ад нямецкіх акупантаў за подпісам сакратара ЦК КП(б)Б П.К.Панамарэнкі.

Прывядзем фрагменты гэтага прынцыпова важнага дакумента:

“ЦК КП(б)Б Беларускай Рэспублікі расплагае многімі фактамі. кога партызанскія групы і отряды разбураюць бездзействуючыя прадпрыемствы, знаходзячыся вдалі ад камунікацый, сжыгаюць дома, портят абарудаванне і сельхозінвентарь, котрымі немцы не пользуюцца. Такія дзействыя партызан можна было бы прызнаць правільнымі тогды, кога немцы восстанавліваюць, готвяць к пуску прадпрыемствы, пользуюцца сельхозінвентарём, абарудаваннем ілі пытаюцца вывозіць в Германію, но совершенно неправильно, кога разбураюцца прадпрыемствы, зданія. абарудаванне і інвентарь, котрымі немцы не в состоянии пользаваться і котрыя можна сохраніць для народнаго хозяйства Беларускай Рэспублікі.

Вредность таких операций заключается, во-первых, в том, что партизаны затрачивают силы, расходуют боеприпасы, не нанося значительного ущерба врагу, наоборот, наносится известный урон народному хозяйству Беларускай Рэспублікі; во-вторых, такими операциями партизанские группы и отряды отвлекаются от ударов по действительно важным объектам врага: по жел.-дор. станциям, мостам, военным базам, штабам, ангарам, мастерским по ремонту танков, машин. орудий. Создается только видимость проведенных боевых операций, о чём часто доносят командиры.

ЦК КП(б) Белоруссии предлагает подпольным обкомам и райкомам КП(б)Б, командирам комиссарам, партизанских отрядов и бригад:

1. Усилить удары по коммуникациям и военным объектам противника, железнодорожным станциям, мостам, военным базам, штабам, ангарам, мастерским по ремонту танков, машин, орудий, . разрушать связь, выводить из строя действующие предприятия, не давать немцам увозить в Германию награбленное народное добро, ценности, техническое имущество, которое можно вывезти из предприятий или извлечь при крушении поездов, прятать в лесах, зарывать в землю.

3. При отступлении немцев всеми мерами и средствами стремиться сохранить города населённые пункты, предприятия, жилые и общественные здания от разрушения и сжигания немцами. Подвижным группам партизан подкарауливать, делать засады и истреблять немецких факельщиков и минёров».

Калі чытач зацікавіцца, які дакумент, прыведзены ў рэцэнзуемай кнізе, самы кароткі па зместу, то можна адказаць, што гэта шыфртэлеграма № 201 начальніка разведывацельнага аддзела штаба 2-го Беларускага фронту І.В.Вінаградава начальніку апергрупы БШПР на 2-м Беларускам фронце А.А.Прохараву ад 18 чэрвеня 1944 года пад грыфам “Зусім сакрэтна” аб тэрміне нанясення удара партызанскімі фарміраваннямі па чыгункам. Яна змяшчае ў сябе толькі адзін сказ:

“Командующий фронтом указал, что активные действия партизан по жел. дорогам не начинать до особого распоряжения командующего фронтом».

Прынцыповае значэнне мела шыфртэлеграма № 5969 начальніка Беларускага штаба партызанскага руху П.З.Калініна начальнікам апергруп БШПД на 1,2 із-і Беларускага фронту ад 26 чэрвеня 1944 года пад грыфам “Зусім сакрэтна. Маланка” аб падтрыманні рэгулярнай сувязі са штабамі і Ваеннымі саветамі фронтоў. Прыводзім яе змест:

“В связи с начавшимся наступлением Красной Армии в Белоруссии. Вам необходимо ежедневно поддерживать регулярную связь со штабом фронта и знать продвижение наших частей, своевременно получать от Военного совета фронта задачи для организации и взаимодействия партизанских отрядов и бригад с частями Красной Армии.

В целях предоставления времени на подготовку, задачи партизанам на взаимодействие нужно ставить немедленно и доносить штабу.

Опыт прошлых наступательных операций показал, что помощь, которая оказывается партизанами частям Красной Армии, не учитывается. В связи с этим собирайте необходимые документы о взаимодействии как от выходящих партизан, так и отзывы войсковых частей и соединений о помощи, оказанной им партизанами и местным населением”.

Заслугоўвае ўвагі шыфртэлеграма (маланка) першага сакратара ЦК КП(б)Б П.К.Панамарэнкі сакратару Магілёўскага падпольнага абкама КП(б)Б М.В.Шпаку і камандзіру ваенна-аператыўнай групы пры Магілёўскім падпольным абкаме КП(б)Б С.Г.Сідарэнка-Салдаценка ад 27 чэрвеня 1944 года аб задачах злучэння у сувязі з вызваленнем г.Магілёва, якое мае быць. У ёй гаварылася:

“В связи с огромными успехами Красной Армии. ожидается в ближайшие дни освобождение города Могилёва. (Могилёв был вызвален вайскамі 2-га Беларускага фронту ў ходзе Могилёўскай аперацыі –Э.І.). Поэтому имейте в виду:

- 1) Отряды и бригады Могилёвского соединения далее в тыл противника не направлять.
- 2) Взаимодействие с частями Красной Армии проводить, сообразуясь с обстановкой. Соединение с частями Красной Армии и окончание партизанской и подпольной деятельности провести следующим порядком. Было бы желательным не рассредоточивать партизан по разным частям и соединениям, а выйти партизанскими силами к городу Могилёву и разбить под Могилёвом лагерь, куда придут представители обкома, ЦК КП(б)Б и штаба партизанского движения для разрешения всех вопросов”.

Калі чытаеш некаторыя мемуары, газетныя і часопісныя артыкулы, то ствараецца ўражанне, што партызаны Беларусі самі вызвалілі толькі вёскі, а не раённыя цэнтры і некаторыя гарады. На самой справе. гэта не так. Дакументы, прадстаўленыя ў рэцэнзуемым зборніку, канкрэтна паказваюць, што партызанамі былі вызвалены або яны прынялі актыўны ўдзел у вызваленні шэрагу гарадоў, раённых цэнтраў, гарадскіх пасёлкаў.

Перад намі шыфртэлеграма “№ 1973 начальніка БШПР П.З.Калініна начальніку апергрупы на 1-м Беларускам фронце І.М.Дзікану ад 1 ліпеня 1944 года пад грыфам “Зусім сакрэтна” аб дзеяннях партызанскіх фарміраванняў Мінскай вобласці:

“Сообщите Военному совету, что партизанами Минской области захвачены и удерживаются города Узда, Копыль, Старобино и переправы на участке Слуцк – Старобино через р.Случь”.

У дакладной запісцы старшага памочніка начальніка апергрупы БШПР на 1-м Беларускам фронце Г.С.Галеева начальніку БШПР П.З.Калініну на 1-м Беларускам фронце І.М.Дзікану аб узаемадзеянні партызанскіх брыгад Мінскай і Палескай абласцей з часткамі 1-га Беларускага фронту адзначаецца:

“Бригада им.А.Невского 27.6. 44 г. штурмом овладела районным центром Старобино и захватила много пленных. В ночь на 29.6.44 г. партизанская бригада Ерёмченко захватила районный центр Минской области, Узду. 29.6.44 г. бригада Шестопалова захватила районный центр Копыль, который удерживался партизанами до подхода частей Красной Армии.

Таким образом, партизанские бригады и отряды Полесского и Минского соединений, взаимодействуя с частями 1-го Белорусского фронта, овладели четырьмя районными центрами: старобино, узда, красная Слобода, Копыль”..

Дакумент № 108 рэцэнзуемай кнігі гэта шыфртэлеграма № 10315 камандзіра партызанскай брыгады “Беларусь” Мінскай вобласці А.С.Юркаўцава намесніку начальніка БШПР І.П.Ганенка ад 5 ліпеня 1944 года аб узяцці гарадскога пасёлка Рудзенск.

У шыфртэлеграмах № 10355, 10362 прадстаўніка БШПР на 1-м Прыбалтыйскім фронце І.І.Рыжыкава першаму сакратару ЦК КП(б)Б П.К.Панамарэнка і начальніку БШПР П.З.Калініну паведамлялася аб вызваленні партызанскай брыгадай імя ЦК КП(б)Б 3

ліпеня 1944 года з боем раённага цэнтра Вілейскай вобласці Астравец, а партызанскім атрадам Суслава ў той жа дзень мястэчак Свір і Дабраўляны..

Партызанскі полк І.Ф.Садчыкава ўдзельнічаў у вызваленні горада Смаргоні, а 99-я партызанская брыгада імя Д.Т.Гуляева разам з батальёнам 138-га гвардзейскага палка 48-й гвардзейскай стралковай дывізіі авалодалі 10 ліпеня 1944 года раённым цэнтрам Целеханы

А цяпер разгледзім, як асвятляецца пытанне аб ролі партызан у вызваленні гарадоў і раённых цэнтраў Беларусі ў сучасных энцыклапедыях і даведніках, у серыі гісторыка-дакументальных хронік “Памяць”.

Перад намі такое аўтарытэтнае выданне, як “Памяць Беларусі: Рэспубліканская кніга” (Мн.: БелЭН, 2005). Гартаем старонкі гэтай кнігі. На стар. 339 чытаем:

“Партызаны падышлі да Астраўца ў той момант, калі фашысты сталі падпальваць дамы. Яны с ходу ўварваліся ў мястэчка і атакавалі ворага, разграміўшы яго ў кароткай сутычцы. Брыгада імя ЦК КП(б)Б утрымлівала Астравец да прыходу савецкіх войск”.

“Гарадскі пасёлак Рудзенск быў вызвалены 4 ліпеня 1944 г. партызанскай брыгадай “Беларусь”(стар.557).

“Старобін вызвалены 29 чэрвеня 1944 г. партызанамі 101 партызанскай брыгады імя Александра Неўскага і атрада імя Варашылава брыгады імя Будзённага, Чырвоная Слабада – 30 чэрвеня 19-й механізаванай брыгадай 1-га механізаванага корпуса 28-й арміі” (стар.540).

Што датычыцца горада Капыля, то ў гэтым жа выданні канстатуецца, што Капыльскі раён (маецца на ўвазе і Капыль –Э.І.) вызвалены 1 ліпеня 1944 года воінамі 10-й гвардзейскай кавалерыйскай дывізіі 4-га гвардзейскага кавалерыйскага корпуса 28-й арміі 1-га Беларускага фронту і 27-й партызанскай брыгадай імя Чапаева (камандзір М.А.Шастапалаў) у ходзе Мінскай наступальнай аперацыі (стар.519)..

У той жа час сцвярджаецца, што Уздзенскі раён (маецца на ўвазе і горад Узда –Э.І.) вызвалілі часці 48-й, 65 і 3-й армій 1-га Беларускага фронту (стар.580). І ні слова аб удзеле партызан у вызваленні горада Узды.

Такім чынам, сцвярджэнні выдання “Памяць Беларусі” аб вызваленні Чырвонай Слабады, Капыля і Узды, не гаворачы ўжо аб іншых населеных пунктах Беларусі, супярэчаць зместу дакументаў, змешчаных у рэцэнзуемым зборніку “Партызаны в операции “Багратион”. І складальнікі гэтага зборніка павінны былі даць каментарый па гэтаму прынцыповаму пытанню.

Нягледзячы на шматлікія вартасці дадзенай кнігі, хацелася б даць некаторыя заўвагі і выказаць пэўныя пажаданні.

Па-першае, у ёй адсутнічаюць дакументы аб удзеле партызанскіх брыгад у абароне Мінска ад нямецкіх войск, якія вырваліся з акружэння і ледзь зноў не захапілі сталіцу Беларусі 5-9 ліпеня 1944 года– гэта значыць, ужо пасля яго вызвалення 3 ліпеня 1944 года.

Аб трывожных абставінах, якія склалі ся ў горадзе Мінску пасля вызвалення, сведчаць наступныя радкі з пісьма першага сакратара ЦК ЛКСМБ М.В.Зімяніна і адказнага супрацоўніка ЦК Кампартыі Беларусі М.І.Сарычава ад 6 ліпеня 1944 года на імя першага сакратара ЦК КП(б)Б П.К.Панамарэнкі

“Немцы уже две ночи подряд усиленно бомбят Минск...Столицу следовало бы защищать в несколько раз сильнее, сжимается сердце, когда так безнаказанно бомбят Минск...Чекистов мало, очень мало – даже для того. чтобы совершить облаву на засевшую в городе сволочь...ибо основная часть войск НКВД была брошена против группировки немцев, вошедшей в Минск с юго-запада и непосредственно угрожавшей Минску, ибо город ничем не был прикрыт. Немцы пробились до Лошицы, т.е. фактически до пригородов. Обстановка создалась очень напряжённая и разрядилась только сегодня ночью, когда прибыли и вступили в бой соединения Красной Армии и партизанские бригады Минской зоны. В Минск прибыла 3-я Минская бригада (комбриг т.Мысник) и часть Лунинской (имеется в виду бригада «Штурмовая»-Э.І.). 3-я Минская ведёт бой с немцами. Она будет сейчас введена в город для охраны. Другие бригады ещё не прибыли в связи с тем. что вокруг Минска имеется масса разрозненных немецких групп, над ликвидацией которых они работают»(НА РБ:Ф.7.Воп.3.Спр.1713. Л.4, 4аб.. 5, 5 аб, 6, 6аб, 7).

Па дадзеным беларускага гісторыка І.Ю.Варанковай, у тыле савецкіх войск яшчэ заставаліся буйныя немецкія групы, да ліквідацыі якіх былі прыцягнуты войскі НКУС. Немцы спрабавалі аб’яднаць гэтыя разрозненыя сілы і вывесці іх на захад, наносячы ўдары па камунікацыям, каб сарваць рух савецкіх дывізіійных і армейскіх тылоў. Непасрэдна ў наваколлі Мінска яшчэ дзейнічала да 30 тысяч нямецкіх салдат і афіцэраў, частка з якіх мела цяжкае ўзбраенне. Паколькі тут не было буйных вайсковых злучэнняў Чырвонай Арміі, а практычна ўсе стратэгічна важныя аб’екты сталіцы Беларусі заставаліся без прыкрыцця, праціўнік планаваў адносна лёгка ўварвацца ў Мінск з дыверсійнымі мэтамі. На світанні 7 ліпеня 1944 года дзве групы немцаў праніклі ў Мінск, дасягнулі Тэатра оперы і балета, яўрэйскіх могілак у раён вуліцы Калектарнай і аэрадрома ў Лошыцы і ўступілі ў бой з нешматлікімі падраздзяленнямі войск НКУС. У ходзе боя гэтыя групы былі знішчаны і часткова рассеяны. Але на бліжэйшых да сталіцы дарогах Мінск-Магілёў, Мінск-Слуцк, Мінск-Дзяржынск, Мінск-Лагойск асобныя групы нямецкіх войск усё яшчэ нападлі на ваенныя аб’екты, затрымліваючы іх рух.

У гэтай сітуацыі было прынята рашэнне накіраваць на прыкрыццё Мінска і ахову яго важнейшых аб’ектаў шэраг партызанскіх фарміраванняў. Згодна адпаведнаму пастанавленню Бюро ЦК Кам партыі Беларусі, 5 ліпеня 1944 года Беларускае штаб партызанскага руху аддаў загад рухацца да Мінску фарміравання Мінскай партызанскай зоны: брыгадам “Народныя мсціўцы” імя В.Т.варанянскага, “Штурмавая”, імя М.А.Шчорса, “Разгром”, 1-й, 2-й і 3-й Мінскім, імя газеты “Праўда”, імя С.М.Кірава, “Польмя”, “Чырвоны сцяг”, “Буравеснік”, “Беларусь”, 200-й імя К.К.Ракасоўскага, імя К.Я.Варашылава, імя В.І.Чапаева, атраду імя М.І.Калініна.

Адначасова 5 ліпеня у Мінск выехала апэратыўная група БШПР на чале з намеснікам начальніка штаба І.П.Ганенка. Было вырашана ўзяць пад ахову партызан Дом урада, будынак ЦК КП(б)Б, авіязавод, склады трафейнай маёмасці, Фабрыку-кухню і г.д.

Партызанскія фарміраванні прыбывалі ў Мінск з 7 па 15 ліпеня. Усяго ў іх шэрагах налічвалася 22 тысячы чалавек. Да 16 ліпеня яны правялі 15 буйных баявых аперацый, в

ходзе якіх было знішчана 237 нямецкіх салдат і афіцэраў і ўзялі ў палон больш двух тысяч немцаў.

Як адзначае ваенны журналіст Мікалай Качук, 5 ліпеня 1944 года ў 20 гадзін 30 хвілін немцы нечакана атакавалі аэрадром “Сляпянка” Штурм з прымяненнем артылерыі і мінамётаў працягваўся да 10 гадзін раніцы 6 ліпеня. Адначасова дзесяткі бамбардзіроўшчыкаў Хе-111 нанеслі моцны ўдар па аэрадрому ў Лошыцы. Абставіны тут складваліся настолькі пагражальнай, што лётчыкам, пазбягаючым удара, прыйшлося ўзлятаць прама пад бомбамі.

Бамбёжка працягвалася ўсю ноч. Аэрадром у Лошыцы немцы за тры гады вывучылі дасканальна, пагэтану бамбілі прыцэльна.

Не менш драматычна, чым у Лошыцы, складваліся абставіны на аэрадроме ў Сляпянцы, Тут І.В.Сталін мог згубіць назаўсёды свайго маладшага сына Васіля, які камандаваў у той час 3-й гвардзейскай знішчальнай дывізіяй. У змроку, пад жорсткім абстрэлам нямецкіх аўтаматчыкаў У-2 з капітанам Пракапенкам і В.Сталіным узляцеў і ўзяў курс на аэрадром “Дакудава”.

Але аб гэтых баях беларускіх партызан з групой нямецкіх салдат і афіцэраў у зборніку няма ніводнага дакумента, асабліва пастановы бюро ЦК КП(б)Б ад 5 ліпеня 1944 года.

А што ж тады ёсць?

У прадмове прафесара А.М.Літвіна маюцца такія радкі:

“Большую помощь оказали партизаны Беларуси Красной Армии также.в период ликвидации окружённых вражеских группировок. Так. при ликвидации Минского “котла” – 105-тысячной группировки противника юго-восточнее Минска – в течение нескольких дней упорные бои с врагом вместе с регулярными войсками вели партизанские бригады “Буревестник”, “Смерть фашизму”, им.Н.А.Щорса, 1-яи 2-я Минские, “Беларусь”, “За Советскую Белоруссию” и другие формирования народных мстителей.

По указанию ЦК КП(б)Б и БШПД было принято решение: приостановить расформирование партизанских соединений и все силы сосредоточить в Минске и его окрестностях. В последующие два дня около 30 бригад было стянуто в окрестности Минска”(стар.15-16)..

Пад № 151 у зборніку змешчана дакладная запіска штаба партызанскай брыгады “Буравеснік” Мінскай вобласці ў Беларускаму штабу партызанскага руху, датаваная не раней 12 ліпеня 1944 года за подпісам начальніка штаба гэтай брыгады Лавецкага аб баявой дзейнасці з 27 чэрвеня па 12 ліпеня 1944 года. У ёй адзначаецца, што з 5 па 11 ліпеня брыгада “Буравеснік” займала абарону і праводзіла знішчэнне акружанай групыкі немцаў у раёне саўгаса Самойлава (маецца на ўвазе саўгас “Самойлаў” Рудзенскага раёна Мінскай вобласці – Э.І.), в.Вайроўка, Баламутавічы. У выніку праведзеных баёў забіта 876 нямецкіх салдат і афіцэраў. Узятая ў палон 971 нямецкі салдат і афіцэр (стар.193).

Недахоп сапраўдных дакументаў па гэтану пытанню не садзейнічае стварэнню праўдзівай, аб’ектыўнай гісторыі гэтага пытання. Таксама не трэба забываць, што ні ў

шматтомнай кнізе “Памяць”, прысвечанай Мінску, ні ў аналагічным выданні, прысвечаным Міскаму раёну, ні ў іншых энцыклапедыях і даведніках, ні ў двух кнігах зборніка дакументаў і матэрыялаў “Освобождённая Беларусь” (Мн, 2004-2005) аб трагічных і гераічных падзеях, якія адбываліся на паўдзённа-усходніх ускраінах нашай сталіцы 5-15 ліпеня 1944 года, - няма ні слова.

Па-другое, у “Біяграфічных даведках” адсутнічаюць кароткія біяграфічныя звесткі аб многіх актыўных удзельніках вызвалення Беларусі з ліку вышэйшага савецкага партызанскага камандавання Беларусі і камандзіраў асобных партызанскіх брыгад. Аўтар гэтых радкоў мае на ўвазе камандзіра партызанскай брыгады імя К.Каліноўскага М.К.Вайцэхоўскага, начальніка штаба Бялыніцкай ваенна-аператыўнай групы Г.І.Георгіеўскага, камандзіра Асіповіцкай ваенна-аператыўнай групы В.В.Глогава, камандзіра Чашніцкай партызанскай брыгады “Дубава” Ф.Ф.Дуброўскага, камандзіра 8-й партызанскай брыгады С.Г.Жуніна, начальніка штаба партызанскага злучэння Брэсцкай вобласці П.В.Пранягіна, камандзіра партызанскай брыгады імя К.К.Ракасоўскага А.В.Раманава, камандзіра Бялыніцкай ваенна-аператыўнай групы Д.І.Фядотава.

Самыя скупыя, самыя кароткія звесткі дадзены на маёра Івана Мікалаевіча Крывашэева. Няма нават года нараджэння. Між іншым, больш падрабязныя звесткі аб ім маюцца ў Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь (Ф.1450, Воп.9. Спр.546.Л.11, 15). Там адзначана, што з 10 лютага да лістапада 1944 года І.М.Крывашэеў быў начальнікам рэзерва БШПР, а на заключным этапе партызанскай барацьбы з мая 1944 года ён як прадстаўнік БШПР ажыццяўляў аператыўнае кіраўніцтва групай партызанскіх брыгад мінскай зоны.

Па-трэцяе, на некаторых старонках зборніка маюцца фактычныя недакладнасці. Так, на стар.365 узяты ў палон камендант горада Магілёва генерал-маёр Эрдмансдорф названы Эрмансдорфам.

Рэцэнзуемы зборнік меў бы яшчэ большую навуковую каштоўнасць, каб у ім былі змешчаны дакументы аб баявых дзеяннях партызанскіх фарміраванняў Полацка-Лепельскай зоны ў красавіку-маі 1944 года – літаральна напярэдадні аперацыі “Баграціён”. Ці яны да сённяшняга дня засакрэчаны? Між іншым, гэты час быў самым цяжкім для беларускіх партызан і нідзе і ніколі яны за 1941-1944-я гады яны не панеслі такія вялікія людскія страты.

Вельмі добра, што у рэцэнзуемым зборніку маюцца каментарыі, біяграфічныя спраўкі, імяны і геаграфічны ўказальнікі, спісак скарачэнняў.

Трэба адзначыць, што складальнікі зборніка Н.А.Зянісава, В.Я.казачонак, Н.Я.Калеснік, В.Дз. Селяменеў, М.Я.Тумаш правялі везізарную і даволі скрупулёзную працу па выяўленню невядомых і доўгі час засакрэчаных дакументаў.

У склад рэдкалегіі кнігі ўвайшлі апантанія даследчыкі і арганізатары гістарычнай навукі У.І.Адамушка, В.Я.Казачонак, А.Л.Самовіч і В.Дз. Селяменеў.

Нягледзячы на некаторыя заўвагі, калектыў навуковых супрацоўнікаў Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь стварыў вельмі каштоўную, патрэбную і прынцыпова важную кнігу, якая будзе садзейнічаць больш глыбокаму і праўдзіваму асвятленню невядомых і малавядомых старонак барацьбы з германскім нацызмам на

тэрыторыі Беларусі. Рэцэнзуемы зборнік будзе цікавым не толькі гісторыкам, архівістам, работнікам музеяў і краязнаўцам, але і шырокаму колк чытачоў нашай рэспублікі.

Эмануіл Рыгоравіч Іофе, прафесар БДПУ імя М.Танка, доктар гістарычных навук

220005, г.Мінск, пр.Незалежнасці, 39-90. Т.2-84-83-79.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ